

DOI 10.36074/grail-of-science.19.01.2024.052

СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ У МОВІ ТВОРІВ ГУРТУ «ЖАДАН І СОБАКИ»

Глазова Світлана Миколаївна

канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри української мови та славістики
Бердянський державний педагогічний університет, Україна

Скуратовська Дарина Василівна

магістрант факультету філології та соціальних комунікацій
Бердянський державний педагогічний університет, Україна

Анотація: Рок-поезія є складним і міждисциплінарним явищем, яке займає важливе місце в сучасній літературі та привертає увагу дослідників різних галузей науки. Сьогодні спостерігається збільшення кількості саме лінгвістичних досліджень у галузі українського музичного мистецтва завдяки стрімкому розвитку української пісні, за останні роки значно зросла кількість україномовних пісень, що не може не тішити. Ці дослідження включають вивчення глибини тексту, зображення і виразність, мовні, стилістичні та поетичні засоби.

Мовотворчість гурту «Жадан і собаки» є своєрідною авторською моделлю світу, за допомогою якої письменник та виконавець несе свою функціональну творчість. Автор своїми очима перетворює свій життєвий досвід, картини життя.

Ключові слова: жаргонізми, сленгізми, табуйована лексика, художні засоби, запозичення, інвективна лексика, фразеологізми, обценні вирази.

Музичні гурти України приділяють велику увагу культурі мови у своїх творах, оскільки саме їхня манера поведінки й спілкування стає еталоном для сучасної молоді. Світова спільнота знайомиться з українською мовою та культурою, перш за все, через музику [1; 2]. Прикладом є рок-гурт, який у 2014 році отримав назву «Жадан і собаки», а відомий український письменник Сергій Вікторович Жадан став його солістом.

Мова пісень Сергія Жадана, як і їх тематика, досить різнобарвна, – тут можна віднайти і жаргонізми, і сленгізми, і всі види табуйованої лексики. При цьому, поряд із нецензурними виразами, наявна лексика, що є характерною для релігійної сфери вживання, біблійні сюжети та фразеологізми.

Мета роботи фокусується на аналізі мовних особливостей текстів пісень сучасного українського рок-гурту «Жадан і собаки».

Загалом у «Жадан і собаки» нараховуємо 5 альбомів. Вони мають велику кількість шанувальників в Україні та за її межами. Гурт регулярно виступає на сцені, влаштовує світові тури, із 2014 року активно демонструє свою

громадянську позицію, влаштовує благодійні виступи, допомагає українським військовим.

Один із альбомів гурту «Жадан і собаки» має назву «Зброя пролетаріату». Серед одинадцяти пісень, які увійшли до його складу, можемо спостерігати різні життєві історії, різних героїв. Типовим для пісень залишається гостросоціальна тема, засудження політичного устрою в країні та окремих політичних діячів. Це все ми можемо почути у пісні **«Come on, man!»**, у якій співається про двох бердичівських євреїв, які незаконним шляхом хочуть побудувати бізнес.

Окрім назви, яка складається з англомовного вислову, який перекладається як *«Давай, чоловіче!»*, маємо ще й інші запозичення з різних мов. Переважна їх кількість належить до суспільно-політичної лексики: *демократія, нація, еміграція, мінюст (міністерство юстиції), опозиція, юстиція, декларування (від сл. декларації)* та інші. Наявні й слова, що належать до економічно-банківської сфери – *кредит, аудит, транш* та до релігійної – *ребе (тобто рабин – керівник єврейської громади), псалми* тощо.

Серед інвективної лексики виокремлюємо такі жаргонізми, переважно наркоманської чи кримінальної сфери побутування: *пропхати закон, чувак, поганяло (прізвисько), повар-торчок, мудака, впаяти (засудити на певний строк), ганж (наркотичний засіб), голяк, розрулювати, табло, понти, палений баблос, валимо, тьолка, босяк, косяк, висяк, мудака* та інші.

Також присутні й обценні вирази: *«Торгуєшся тут, як готельна пробл@дь», «Я, звісно, син трудового народу/ Але ну його на фіг. Я вибираю свободу»* [3].

Спостерігаємо і власні імені, серед них виокремлюємо топоніми (*Голандія, Україна, Анталія, Бердичів, ресторан «Шалом», театр «Ромен»*), антропоніми (*Берлусконі, Флаконе (прізвисько)*), хрематоніми (*водка «Горбачов», опера «Кармен»*) та теоніми (*Бог-син, Бог-отець*).

У пісні **«Come on, man!»** знаходимо авторські метафори: *«Свобода тримається на трьох китах», «свобода відкрита своїм і чужим», «зорі висять», «накручувати долю»* [3] тощо.

Метонімію спостерігаємо у наступних рядках: *«Вас вітає українська еміграція»* (має автор на увазі не еміграція як явище, а люди, що емігрували), *«І всім рестораном їх довго мирили»* (не сам ресторан, а його відвідувачі), *«Я винесу тьолку, ти платиш за бар»* (не за бар, а за напої) [3].

Також можемо почути антитезу: *чужі – свої, Бог-син – Бог-отець, слухали – не дослухали, поєднує – розділяє*.

Іноді в тексті пісні можемо зустріти пароніми, наприклад: *адвокати – (не)адекватні, босяк – косяк* тощо.

У своїй пісні Сергій Жадан часто використовує порівняння: *«Ділились по совісті, наче брати», «Зорі висять, наче псячі серця», «Друзі слухали його, як знавця», «Камон, мен, давай без імен./ Що ти як артистка театру "Ромен"?/ Торгуєшся тут, як готельна пробл@дь»* [3] тощо.

Характерним для пісенної творчості Жадана є використання фразеологізмів у поданій пісні спостерігаємо такі: *триматися на трьох китах* (три кити – головна опора), *рубати хвости* (палити мости, рішуче порвати з ким-або чим-небудь), *всидіти в кріслі* (залишитися на посаді), *двинути коні*

(померти), *бути під крилом* (бути під опікою, під захистом кого-небудь), *стояти збоку* (бути осторонь якихось справ), *піднятися з колін* (звільнитися від гніту), *гнити в тюрмі* (втрачати сили у тюрмі), *зберегти лице* (зберегти гідність) та інші.

Третій спільний альбом Сергія Жадана та гурту «Собак у космосі» вийшов у 2014 році та має назву «**Бийся за неї**». Як і у попередніх – тут підіймаються гострі соціальні та політичні теми, які автор відкрито засуджує, критикує. 11 пісень, що увійшли до альбому, – це роздуми про наболіле, те, що турбує автора та кожного свідомого громадянина України. Наприклад, одна з пісень, що називається «**Білі люди**» – це засудження расизму. Трек записано в дуеті з іншим українським рок-гуртом «ТНМК», а саме з Фоззі (Олександром Сидоренко).

Відразу в пісні подається антитеза *білі люди – чорні люди, свої – чужі*. Хоч тут і вживається слово «*чорний*» у вульгарному значенні, адже йдеться про людей африканської зовнішності, але Жадан залишається толерантним та засуджує тих, хто принижує права людей з темною шкірою, говорячи про європейців так: «*Білі люди – жорстокі люди*», «*Білі люди забули сором*» [3]. Окрім цього, зустрічаємо такі контекстуальні антоніми: *підтримує – змучує, убиває; залишатись вдома – померати на пляжах; раби – ліберали*.

У тексті пісні зустрічаємо тюремний жаргон: *підстава (халепа), пастух (наглядач)*. До жаргонів також можна віднести вислів «*Клали вони з великим прибором/на всі конвенції з прав людини*» [3], тобто не зважали на конвенції, не брали до уваги. Лайливим є наступний вислів: «*Горбатимось, як раби у штатах, /На ліберальну білу наволоч!*» [3].

Із власних назв виокремлюємо топоніми *Азія, Європа та штати* (у знач. *Сполучені Штати Америки*), теоніми – *Спаситель (Бог), Матір Божя*.

Негативне ставлення, блюзнірство до образу Божої Матері знаходимо у таких рядках: «*І Матір Божя в зимових гетрах, /Курячи люльку, гріючи нерви, /Палила багаття на площах гетто, /Розігрівуючи дешеві консерви*» [3].

Наявна і запозичена лексика французького походження – *роба, солідарність, кордон, пляж, гетри*; німецького – *дюна*; латинського – *ліберальний, конвенція, пірати*; італійського – *гетто*; грецького – *апостол*.

У тексті пісні автор використовує художні засоби, зокрема, авторські метафори – *волочити душу, гріти нерви, вогнем заливають повстання*; тут же й епітети – *чорношкіра душа, темні рани, мерзле світло*. Наявний і такий художній засіб як метонімія: «*І серце його (Бога) нас щоранку будить, /підтримує, змучує, убиває*», «*Вони мурують для чорних споруди /Й готують для чорного там мороку. /Лаштують чорному підлу підставу, /Шиють чорному робу на виріст*» [3]. Окрім цього, спостерігаємо й порівняння: «*Тримають чорного, як лева в ямі*», «*Горбатимось, як раби у штатах*» [3] та інші.

Жадан залучає до пісні такі фразеологізми: *ріже око* (дратувати, неприємно вражати), *тримати кулаки в кишені* (по-ін. гострити ніж, мати зуб), *потрапити у павутиння* (опинитися в скрутному становищі), *тримати в чорному тілі* (суворо поводитися з ким-небудь).

Четвертий альбом «**Пси**» «Жадан і собаки» презентували у 2016 році. Як зазначає сам Сергій Вікторович, то це найкраща робота гурту, принаймні на момент виходу платівки. Тут, як і в більш ранніх пісенних творах, гурт показує своє гостро-негативне ставлення до політичної ситуації в країні та соціальних

проблем, які є наслідком першого. Але є різниця між попередніми роботами та «Псами», у новому альбомі вже більше лірики та менше табуованої лексики. Відтак єдиним треком, де ще присутні нецензурні вислови є пісня, назва якої говорить сама за себе, «З@їб@ли». У ній «Жадан і собаки» висміюють політичний устрій у країні.

Лексику, яку використав автор при написання пісні, можна розподілити на загальноновживану (*народ, президент, патріот, прапор тощо*) та спеціальну з обмеженою сферою використання. Відтак виокремлюємо слова власно українські та запозиченні, які належать до політичної сфери: *ліберал, парламент, регламент, комуніст, кабмін, радикал*; слова, що стосуються релігії – *єврей, баптист, масон, кардинал, поп*; лексика на позначення характеристики людини з огляду на професію, певні вади людини, її переконання, сексуальну орієнтацію тощо: *агент, невротик, гей, генерал, аутист*.

Окремою групою розглядаємо ненормативну лексику. Серед такої визначаємо жаргонізм *жлоб, дебіл*; сленгізми *стрьомний* у значенні негарний, некрасивий («Українська залізниця, гнуті рейки, / Стрьомні шпали...» [35]), *класти*, тобто не зважати на щось («Щоб ходили на роботу і не клали на регламент» [3]), *аватарка* – фотографія («В нас у друзях радикали й прапори на аватарках» [3]), *мажоритарка* – мажоритарна виборча система («Обирали, обирали по усіх мажоритарках» [3]); використовується вульгаризм *баба* на позначення жінки. Обсценну, табуовану лексику чуємо у рядках: «А що він, сук@, знову краде?», «Українська залізниця, гнуті рейки, / Стрьомні шпали... / Заїб@ли! Заїб@ли! Заїб@ли!», «Щоб не підари, не баби, головне – не комуністи», «Потім бачимо парламент: що це, су***, за дебіли?» [3].

Наявний також історизм *яничари*, що має турецьке походження, раніше так називалася піхота Османської імперії.

Серед художніх засобів виокремлюємо метонімію: «Воювали по мережі, аж спільноти закипіли» [3] (спільноти у значенні соціальні мережі, закипіти означає роздратуватися, тобто маємо метонімію місця: роздратувалася не соціальна мережа, а люди, які там спілкуються).

Крайній, п'ятий студійний альбом «Жадан і собаки» презентували у 2019 році під назвою «Мадонна»; до нього увійшло 10 треків, серед яких два оновлених із попередніх альбомів («Натаха» та «Марат»). Однією з найпопулярніших із «Мадонни» стала пісня «Мальви», про що свідчать мільйони переглядів кліпу на YouTube.

Історія пісні починається ще 2017 року, коли один з друзів Сергія Жадана при розмові сказав таку фразу: «Я ж у трьох країнах сидів за хуліганку» [3]. Автор подумав, що з цього може вийти смислова пісня, тож невдовзі почав над нею працювати. Так народилися «Мальви» та, як вже ми зрозуміли, пісня має біографічне підґрунтя одного з друзів Жадана, який неодноразово мав проблеми з законом. Тому безсумнівно у пісні автор використовує тюремний, та не тільки, жаргон: *хуліганка* (хуліганство), *бомбонутти* (у знач. обікрасти), *бабки* (гроші), *бухло* (алкоголь), *неадекват* (людина, що не контролює свою поведінку) тощо.

Автор у пісні використовує дві буквенні аббревіатури *ХТЗ* (Харківський тракторний завод) і *КПЗ* (рос. камера предварительного заключения).

У рядку «Бомбонув на Паску неробочий банкомат» має на увазі свято Пасхи, автор при виконанні пісні чітко співає [ПАСКА], хоч таке слововживання за 20-ти томним словником української мови є характерним для розмовного стилю [4].

Окрім геортоніма (власна назва святкових днів) можемо зустріти теоніми Петро (апостол Петро) та Шива (бог-руйнівник індуїстського пантеону). Жадан використовує ці власні назви з властивою йому іронією та блюзнірством: «Побився з контролерами в берлінському метро, / Я сам зробився, як апостол Петро», «Вві сні мені явився український Шива. / Шива-Шиво, чому так паршиво?» [3].

У «Мальвах» майже відсутні тропи. Можемо знайти лише одне порівняння «Я сам зробився, як апостол Петро» та епітети «гаряче нутро», «тоталітарна машина» [3].

Підсумуємо: стилістичні засоби виразності гурту «Жадан і собаки», дійсно, вражають різноплановістю. Сатиричність, підняття суспільно-важливих проблем за допомогою засобів виразності автору вдаються.

Список використаних джерел:

- [1] Вусик Г. Л. & Глазова С. М. (2022) Функціонування інвективної лексики: від прозових творів Кузьми Скрябіна до сучасних українських пісень. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 26. Т. 1. С. 37–42.
- [2] Глазова С. М. & Скуратовська Д. В. (2022) Функціонування транслітерації у творах Кузьми Скрябіна. *Мова і соціум: етнокультурний аспект: матеріали ІХ Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Бердянськ, 11 листопада 2022 р.): зб. публікацій / гол. ред. С. Глазова. Бердянськ: БДПУ, С. 45–51.*
- [3] «Жадан і собаки». Тексти пісень. Вилучено з: <https://www.pisni.org.ua/search.php?phrase=%E6%E0%E4%E0%ED+%B3+%F1%EE%E1%E0%EA%E8&obj=s>.
- [4] Русанівський В. (2019) Словник української мови: у 20-ти томах. НАН України, Укр. мов.-інформ. фонд. Київ: Наук. думка. Т. 10. Вилучено з: <https://slovnyk.me/dict/newsum?page=2&letter=%D0%BD>.